

міжнар. наук.-практ. конференції, (Кам'янець-Подільський, 1 червня 2016 р.). Кам'янець-Подільський, 2016. С. 243-246.

4. Чикуркова А.Д., Белко І.А. Сущность, предпосылки возникновения и развития стратегического управления на предприятиях. Научный вестник Кагульского Государственного университета им. Б. П. Хашдеу. Серия «Экономика». № 2 (12). Кагул, 2014. С. 119-126.

5. Чикуркова А.Д., Белко І.А. Сутність та ключові характеристики стратегічного управління на підприємствах. Інноваційні засади сталого розвитку національного господарства: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., (м. Кам'янець-Подільський, 21-22 листопада 2014 року). Подільський державний аграрно-технічний університет; Міжнародний інноваційний кластер «Конкурентоспроможність». Кам'янець Подільський: Видавничий дім «Гальветика», 2014. -Ч.1. С. 211-214.

Лянскорунська Юлія
Студентка 2 курсу спеціальності «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: **Чорнобай Л.М.**,
к.е.н., доцент кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський

ТЕОРІЇ ВАРТОСТІ

Розробку теорії трудової вартості було започатковано представниками класичної політичної економії У. Петті, А. Смітом, Д. Рікардо та ін. Свій подальший розвиток вона отримала в працях К. Маркса

Карл Маркс розробив учення про двоїстий характер праці, втіленої в товарі, розкрив суперечність між приватною і суспільною, конкретною і абстрактною працею, споживною вартістю і вартістю товару, дослідив історичний процес розвитку обміну і форм вартості, розкрив природу і суть грошей як загального еквівалента.

В його економічній концепції трудова теорія вартості та заснована на ній теорія додаткової вартості займають центральне місце. Світовій економічній науці відомі й інші теорії вартості: ті, що в центр уваги ставили витрати, і ті, що перемістили його на кінцеві результати виробництва.

Крім трудової вартості до "витратних" концепцій належать також теорія витрат виробництва і теорія трьох факторів виробництва. Прихильники теорії витрат виробництва (Р. Торренс, Н. Сеніор, Дж. Мілль, Дж. Мак-Куллох та ін.) розглядають витрати виробництва як основу мінової вартості і цін, вважаючи, що нова вартість створюється не лише живою, а й минулою, уречевленою працею.

К. Маркс у першому томі "Капіталу", широко абстрагуючись при розгляді теорії вартості, припускав участь всіх факторів виробництва у створенні лише споживної вартості. У третьому томі, в якому йдеться про конкретні економічні явища, щодо теорії ціни виробництва (а також ренти) він визнавав вплив факторів виробництва на мінову вартість і ціну. За К. Марксом, величина капіталу впливає на ціну через перерозподіл прибутку і перетворену форму вартості - ціну виробництва.[1].

Остання утворюється за допомогою вирівнювання норми прибутку в різних галузях у процесі переливання капіталу в результаті міжгалузевої конкуренції. В останній третині XIX ст. набув поширення принципово новий підхід до аналізу вартості - з позиції теорії граничної корисності. Її прихильники (У. С. Джевонс, К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк, Л. Вальрас, Дж. Б. Кларк та ін.) вважали неприйнятним зведення вартості до витрат праці або трьох факторів виробництва. На їх думку, вартість (цінність) визначається мірою корисності результату.

Вони розмежували сукупну корисність блага (тобто корисність усього запасу або всієї доступної даному індивіду кількості благ) і граничну корисність блага (тобто корисність останньої одиниці цього запасу або доступної кількості благ). Цінність розглядалась ними як суб'єктивна за своєю природою категорія, як судження так званої економічної людини про

важливість благ, наявних в їй розпорядженні, для підтримання життя і добробуту. Значний вплив на сучасні теорії вартості і ціни справляє неокласична теорія англійського економіста кінця XIX - початку XX ст. А. Маршалла.

Відкинувши принцип монізму у з'ясуванні джерела вартості, він поєднав теорію класиків політекономії про визначальну роль витрат виробництва з теоріями граничної корисності, попиту і пропозиції у формуванні і русі цін. А. Маршалл виходив з того, що формування ринкових цін відбувається в результаті взаємодії попиту і пропозиції та пов'язував зміну попиту з категорією граничної корисності, а пропозиції - з вирішальним впливом витрат виробництва.

Він вважав, що витрати виробництва, інтенсивність попиту, межа виробництва і ціна продукту взаємно регулюють одна одну, і тут не виникає ніякого порочного кола при твердженні, що кожна з них частково регулюється іншими. У XX ст. відбулась еволюція теорії вартості.

По-перше, в країнах ринкової економіки розробці теорій вартості перестали надавати тієї вирішальної ролі, яку вона мала в XVIII-XIX ст. Це пов'язано з утвердженням підприємницької ринкової системи і поворотом представників економічної думки країн розвинутої ринкової економіки до розробки переважно теорії ціни як категорії, яка знаходиться на поверхні економічного життя і найтісніше пов'язана з господарським механізмом.[2].

В результаті такого повороту розробка теорії вартості відійшла на другий план, а на перший вийшла розробка саме теорії ціни. Спочатку таке дослідження велось на мікрорівні, а з 30-х років XX ст. під впливом економічної теорії Дж. М. Кейнса та у відповідь на об'єктивні реалії економічних потрясінь в ринковій економіці поширилось і на макрорівень.

По-друге, на мікрорівні економіки отримали розвиток теорії не лише досконалої (вільної) конкуренції, а й теорії недосконалої (обмеженої) конкуренції (Е. Чемберлін, Дж. Робінсон), які досліджували ціноутворення в умовах обмеженої конкуренції.

По-третє, на відміну від класичної і марксистської теорії вартості функціональна теорія висунула на перше місце внесок кожного елемента відтворювального процесу (живої і втіленої в засобах виробництва праці, природних ресурсів) у виробництво і добробут людини.

Нині на противагу традиційним уявленням про альтернативність і взаємовиключність теорій трудової вартості і граничної корисності висунута гіпотеза про здійснення саме автентичним марксизмом органічного синтезу теорії витрат виробництва і суспільної корисності і виявлення ним головного змісту вартості з загальноісторичної точки зору.

У "Начерках до критики політичної економії" щодо визначення вартості витратам виробництва (школа Д. Рікардо) чи корисністю речей (школа Ж. Б. Сея) Ф. Енгельс писав: "Спробуємо внести ясність у цю плутанину. Вартість речі включає в себе обидва фактори, насильно і, як ми бачили, марно роз'єднуванні сторонами, що сперечаються. Вартість є відношення витрат виробництва до корисності. Найближче застосування вартості має місце при роз'ясненні питання про те, чи слід взагалі виробляти дану річ, тобто чи покриває її корисність витрати виробництва.

Тільки після цього може йти мова про застосування вартості для обміну. Якщо витрати виробництва двох речей однакові, то корисність буде вирішальним моментом у визначенні їх порівняльної вартості". Визначення вартості як відношення витрат виробництва до корисності вважається вираженням суті позиції марксизму з питання про економічний зміст вартості з загальноісторичної точки зору.

При цьому йдеться про загальноісторичний елемент, який визначається внутрішньою метою, властивою виробництву, і полягає "в створенні достатку, який містить в собі як кількість споживних вартостей, так і багатоманітність їх, що, в свою чергу, зумовлює високий розвиток людини як виробника, всебічний розвиток її продуктивних здібностей". Один з напрямів (перший) загального перегляду трудової теорії вартості співзвучний з тією економічною думкою, яка століття тому запропонувала синтезувати

"витратну" і "результатну" сторони єдиної теорії економічної цінності (вартості).

Початок цьому поклав видатний український економіст М. І. Туган-Барановський, який ще в 1890 р. зазначав, що теорія граничної корисності не спростовує поглядів Д. Рікардо чи К. Маркса, а навпаки, якщо правильно її розуміти, то несподівано підтверджуються вчення названих економістів. Така позиція суперечила поглядам більшості соціал-демократів (К. Каутського, Р. Гільфердинга, Г. В. Плеханова, М. І. Бухаріна та ін.), які вбачали в теорії граничної корисності прямий виклик марксизму. Цьому чимало сприяли й твердження самих творців теорії граничної корисності К. Менгера, Ф. Візера, Е. Бем-Баверка про принципову відмінність її як від вчення класиків політекономії, так і від економічної теорії марксизму.[3].

Це пояснюється тим, що абстрагування, до якого вони вдавалися під час аналізу підприємницької експлуатації, не могло бути застосоване під час аналізу функціональної сторони відтворювального процесу. Категорії, які потрібні для розуміння останньої, могли б поставити під сумнів абсолютизацію додаткової вартості як єдиного джерела прибутку капіталу. Прихильники другого напрямку вважають догматичним визначення вартості виключно втіленою в товарі суспільною працею і усунення від розгляду корисності.

На їх думку, вартість (цінність) є синтезом результатів і витрат виробництва, де перші є єдністю конкретної та абстрактної корисності, а другі - єдністю конкретної та абстрактної праці (ширше - всіх відтворюваних і невідтворюваних ресурсів, які мають альтернативні можливості застосування). При цьому в поняття "конкретна корисність" вкладався той самий зміст, що й у сучасне поняття "споживна вартість". У 80-х роках ХХ ст. у західній економічній літературі набула поширення теорія постіндустріального, інформаційного суспільства.

Вона виходить з того, що у високорозвинених країнах світу інформаційний сектор за темпами зростання почав помітно випереджати

традиційні галузі, і за прогнозами, ця тенденція посилюватиметься в майбутньому. В США, наприклад, у середині 80-х років в інформаційному секторі було зайнято 46,6 відсотка економічно активного населення, тоді як у сфері послуг - 28,8 відсотка, у промисловості (без виробництва комп'ютерного і комунікаційного устаткування) - 22,5; сільському господарстві - 2,1 відсотка.

Це свідчить про виникнення в сучасних умовах нового основного джерела вартості, яке пов'язане насамперед з інтелектуальним потенціалом, знаннями працівника, а не з його психофізичними зусиллями, як у минулому. В зв'язку з цим у межах теорії постіндустріального, інформаційного суспільства з'явилася принципово нова концепція вартості - інформаційна, згідно з якою домінуючим типом у структурі суспільної праці є не структурно розчленована, а цілісна, переважно інтелектуальна, озброєна науковими знаннями праця.

"Якщо знання у своїй системній формі, - пише один із засновників цієї концепції Д. Белл, - застосовуються у практичній переробці існуючих виробничих ресурсів... то можна сказати, що саме вони, а не праця виступають як джерело вартості".[4].

З вище викладеного можемо зробити певний висновок:

Розвиток товарного виробництва напряму залежить від соціального, політичного та економічного розвитку країни. Якщо ефективно використовуються нові досягнення в технології виробництва, запроваджуються досягнення в науці та техніці по виробництву того чи іншого товару, існують нормальні ринково-економічні умови попиту та пропозицій тих чи інших товарів на ринку країни, працюють основні економічні закони, все це свідчить про країну з розвинутою економікою.

Обидві властивості товару - споживна вартість і вартість - тісно взаємопов'язані й впливають одна на іншу. Ця взаємопов'язаність знаходить свій вияв в такій ознаці товару, як цінність. Вона визначається, з одного боку,

суспільне необхідними витратами на виробництво товару, а з іншого - індивідуальним сприйняттям кожним покупцем споживної його вартості.

Звідси категорія цінності поєднує в собі як об'єктивне, так і суб'єктивне сприйняття товару покупцем. Через цю категорію відбувається поєднання різноманітних теоретичних підходів до визначення ціни товару як грошового вираження, насамперед його вартості, а також споживної вартості.

Виготовлення тих чи інших товарів - особиста справа кожного товаровиробника. Його конкретна праця виступає безпосередньо як приватна праця. Водночас суспільний поділ праці пов'язує між собою окремих товаровиробників - власників знарядь, предметів і продуктів праці, які фактично працюють один на одного.

Тому їх праця виступає й як суспільна праця. В результаті виникає і розвивається суперечність між приватною і суспільною працею. Суть її полягає в тому, що лише на ринку, в процесі обміну товарів і ринкової конкуренції, виявляється суспільний характер втіленої в них праці, залежність учасників обміну один від одного. На ринку відбувається процес суспільного обліку праці.

Список використаних джерел

1. Грищенко Ю. Маржиналізм і трудова теорія вартості: чи можливий синтез? //Економіка України. – 1996. - №1.
2. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, відсотків та грошей. Пер. с англ. – М.: Прогрес, 1978.
3. Основи економічної теорії: політекономічний аспект. Підручник. /Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко. – К., Вища школа, 2007.
4. Чухно А. Виробничо-технологічна структура економіки: суть і шляхи перебудови. //Економіка України. – 2005. - №7.